

Docent dr Janko P. Veselinović

Odnos Srbije prema Srbima u okruženju – istine i zablude

abstrakt

U radu se analizira odnos matične države prema delovima svog naroda koji živi u drugim (susednim) državama. Autor, koji nije istoričar, traži od istoričara odgovor na pitanja koja su vezana za odnos matične države prema delovima svog naroda koji žive van granica te države. Na primeru srpskog naroda pokušava se kroz paralelan prikaz nekoliko istorijskih razdoblja novije srpske istorije, pa čak i savremena politička dešavanja, istaknuti negativne posledice loših političkih odluka lidera matičnog naroda na delove tog naroda koji žive van granica te države. U tekstu se inicira i pitanje da li se teritorija i narod čuvaju samo ratom ili je angažman u miru na očuvanju nacionalnih interesa jednako važan. Posebno se analizira potreba usklađivanja nacionalne politike na relaciji matična država i deo naroda koji žive van nje.

Ključne reči: prekodrinski, srbi, egzodus, politika

U srpskom narodu vrlo retko se postavlja pitanje "Šta smo to dobro ili loše učinili sami sebi?". Prvo ćemo okriviti sve oko sebe, u običnom životu ukućane, rođake, komšije, i tako redom. Kada je u pitanju države okrivimo unutrašnje neprijatelje, zemlje u okruženju, imperjalističke, komunističke i druge sile. I u jednom i u drugom slučaju ključna reč je „zavera“. I ako malo radimo, učimo, trčimo krive su „zavere“ poslovođa, profesora ili sudija na sportskim terenima.

Da li opasnosti da ćemo se naći na meti moćnih svetskih sila, da će im se u tome pridružiti i susedi i svi drugi nešto prethodi? Stvarajuli se uslovi za opstanak jednog naroda ili se sve svodi na izbavljenje u krvavim ratovima u kojima uglavnom izlazimo kao „herojski narod“, sa desetkovanim stanovništvom, sa opustelim selima i porušenim gradovima, sa uništenom privredom...

Možda najbolji primer „nezrelosti“ srpskog društva i političke elite možemo videti u odnosu prema Srbima van sadašnje Srbije – uslovno posmatrajući sadašnju teritoriju Srbije za matičnu državu „Srba preko Drine“.

Autor ovog teksta nije istoričar, ali iz skromnog poznavanja istorije srpskog naroda nametnula su mu se pitanja za koja nije mogao da nađe celovit odgovor u dosadašnjim analizama srpske istorije.

Za sagledavanje ovog odnosa možda je najbolje da se pođe od sadašnjeg odnosa države Srbije prema prekodrinskim Srbima. Ovaj odnos se ogleda u nepostojanju državne strategije vezane za ovo pitanje. Iz takvih okolnosti proizilazi da se politički odnos, recimo Beograda i Banja Luke, svodi na dnevno političke kalkulacije i procenu pojedinih političkih činilaca da im kontakti sa rukovodstvom u Republici Srpskoj ovim drugima dižu ili spuštaju rejting. Drugi primer je priznavanja Kosova od Republike Hrvatske koje je dovelo do povlačenja ambasadora Srbije iz ove susedne države. Da li je bilo ko postavio pitanje da li će na taj način napraviti štete Srbima u Hrvatskoj i kakve će, sa druge strane, od toga koristi imati Srbi na Kosovu i Metohiji. Čini se da takva analiza nije ni pravljena, što je samo potvrda odnosa prema temi koju ovim tekstom pokušavamo da nametnemo.

Vratimo se malo unazad, u avgust, 1995. godinu, u kojoj se dogodio nezapamćeni egzodus Srba iz Republike Srpske Krajine. Dok je na državnim i paradržavnih televizijskim i radijskim stanicama tekao redovan program, uz posebne emisije zabavnog karaktera, Srpski narod doživljavao je jednu od najvećih tragedija u svojoj istoriji. Samo nekoliko meseci ranije iz Beograda je ustoličeno instalirano rukovodstvo RSK, a samo nekoliko dana pre pada iz Beograda je preporučeno, neki kažu i naređeno, odbacivanje plana Z4, koji je Srbima nudio državu u državi. Dakle, „matica“ je nemo posmatrala i „Bljesak“ i „Oluju“ iako je veoma aktivno učestvovala u stvaranju klime u RSK. I više od toga. Samo pet godina ranije iz Beograda su stizali gotovi modeli i pravila za organizovanje mitinga – sa četničkom ikonografijom. Ne zaboravimo da u tom periodu postoji hrvatsku „šutnja“ koja je ubrzo prerasla u ustašoidnu i antisrpsku kampanju.

Na ovom mestu postavljamo pitanje - da li je rukovodstvo Srbije sa jednom drugačijom politikom moglo da zaštiti Srbe u Hrvatskoj, te da oni ne dožive egzodus. Da li bi drugačija politika matične države, čak i u slučaju raspada SFRJ, mogla da zaštiti Srbe u Hrvatskoj. I najveći skeptici bi priznali da je bilo više načina da se to učini. Nećemo analizirati te mogućnosti, već samo konstatovati one mogućnosti u državnom vrhu nisu bile ozbiljno razmatrane.

Period između 1945-1990. Godina, gledajući odnos države Srbije prema sunarodnicima van tadašnjih granica Socijalističke Republike Srbije može se svesti na potpuno ignorisanje prava, identiteta, kulture Srba u drugim republikama. Nije postojala nikakva briga za više miliona Srba van granica Republike. O strategiji šta bi trebalo činiti u situaciji da se zajednička država raspadne, nije bilo ni govora. I ne samo to. Dobar deo stanovništva u Srbiji nije ni znao ili nije želeo da zna da van granica Srbije u drugim republikama žive njihovi sunarodnici. Sve ono što je zadesilo srpsku naciju u tom periodu i po pitanju odricanja sopstvene nacije i vere, kao i po pitanju ignorantskog odnosa prema delu sopstvenog naroda imalo je nesagledive posledice - dramu koja se desila posle 1990. godine. Da li je trajnije definisanje odnosa u budućoj zajedničkoj

državi potkraj drugog svetskog rata mogla da se predupredi situacija pri kraju dvadesetog veka. Čini se da su i narodi koji su imali manje istorijskog iskustva i manje potencijala u „pregovaračkom procesu“ svoju budućnost učinili izvesnijom. Svi oni koji bi i ovde posegli za teorijom „zavere“ imali bi najmanje argumenata da se njom služe. Položaj Srba preko Drine nije bio predmet pažnje srpskih političkih krugova koji su vodili svoj narod. O tome da li je i elita Srba preko Drine imala drugačije političke namere i o tome da li je na toj relaciji uopšte bilo srpsko-srpskog dogovora, nije potrebno posebno polemisati iz osnovnog razloga što je dužnost Beograda i da bez nametanja rešenja mimo svojih „državnih“ granica stvara takve institucije koje mogu da odgovore na sve izazove sa kojima se delovi tog naroda mogu suočiti. Najmanje što Srbija u svakom trenutku mora da ima je kratkoročna i dugoročna strategija, koja mora biti na najbolji način usklađena sa interesima Srba van njenih granica.

Da te strategije nije bilo ni pre 1941. godine, pokazuje činjenica da i pored postojanja prilično represivnog državnog aparata koji je dugi niz godina kontrolisao i celokupno područje na kome su živeli Srbi, nije stvorio trajnije uslove za samoodrživost Srba na tim prostorima. Represija je jednako pogađala i Srbe, a još uz to preko njih su se lomile i sve nesuglasice, posebno na relaciji Zagreb – Beograd. Ovaj istorijski period je pravi pokazatelj nepostojanja bilo kakve racionalne politike, koji bi izuzetno aktuelno pitanje prekodrinskih Srba doveo na nivo da se njegova sudbina ne može dovesti u pitanje. Sa istorijske distance posmatrano, Srbija je tada morala da se postavi zrelije i po pitanju udruživanja, organizacije nove države ali i po brojnim drugim pitanjima. Ispostavilo se da je političku elitu u Beogradu više interesovala teritorija na kojoj vlada kruna, nego dobrobit sopstvenog naroda na celoj njenoj teritoriji. Možda bi ovde mogli povući istorijsku paralelu na sve blokade devedesetih. Da u potpunosti ogolimo pitanje : šta je to Srbima preko Drine donela Kraljevina Jugoslavija. Još jednog kralja - ovog puta Srbina. Država, za koju su mnogi Srbi preko Drine ratovali, donela je netrpeljivost Hrvata, Slovenaca i pripadnika muslimanske veroispovesti (Muslimana) prema Beogradu, koja se direktno odražavala na položaj Srba na područjima gde su živeli zajedno sa tim narodima . Možda će neki istoričari dati drugačije objašnjenje ovog perioda srpske istorije.

U klimi netrpeljivosti prema Srbima dočekali smo na ovim prostorima i drugi svetski rat. Fašisti zajedno sa domaćim saradnicima kreću u uništavanje Srba „s one strane Drine“. Beograd, kao i avgusta 1995. godine ostaje nem. Dok se u Srbiji tuku partizani i četnici, ustaše kolju Srbe u Jasenovcu, Gradiški...

Nije sporno da su Srbi najveći stradalnici drugog svetskog rata na ovim prostorima. Nije sporno ni da su Srbi veliki gubitnici rata 1995. godine. Međutim, posledica „brige“ Beograda o Srbima preko Drine je da su najveći stradalnici ipak „krajiški“ Srbi i da ignorisanje te činjenice neće abolirati od odgovornosti ni nas same, ni političku elitu koja je sedela u Beogradu u prethodnim godinama i vekovima. Teorija zavere protiv

Srba u ovom slučaju je irelevantna. Ukoliko propustite istorijske šanse, sami svoj narod dovodite u situaciju da sudbina i balkanski mentalitet odlučuje o sudbini dela naroda, i to tako da neodgovorna i nezrela nacionalna politika idu ruku pod ruku sa surovom političkom realnošću balkanskih prostora.

U ovom kontekstu moguće je analizirati i domete i dela vođa koji su bili na čelu srpskog naroda u analiziranom periodu. Odnos prema Srbima van Srbije najdublje razotkriva svu površnost pojedinih vođa unutar srpskog naroda kroz istoriju. Gotovo da ne bismo prepoznali ni jednu vodeću političku figuru u ovom periodu koja bi mogla da dobije prelaznu ocenu vezano za ovo pitanje. Iako ova konstatacija sa sobom nosi visok nivo uopštavanja i traži dublju analizu, čini se da i sagledavanje osnovnih istorijskih činjenica mogu biti podloga da se izvuku vrlo ubedljivi razlozi za ovakve konstatacije.

Za dublju analizu potrebno je koristiti i uporedni metod i analizirati kako su se u sličnim uslovima „ponašali“ drugi narodi i njihove vođe. Slična istorijska iskušenja imale su i vođe naroda u okruženju, ali i većina evropskih naroda. Njihove odluke bile su raznovrsne, što je za posledicu imalo manje ili više „trauma“ po sam narod. Jedno od osnovnih pitanja na koje bi valjalo dati odgovor je i da li je u pojedinom istorijskom momentu bitnije zadržati teritoriju ili sačuvati delove sopstveog naroda? Da li i pojedini srpski mitovi sugerišu odgovor na ovo pitanje i da li se teritorija i narod čuvaju samo ratovima?

Iako konstatacija da su Srbi u miru gubili ono što su dobijali u ratu nije nepoznata, ipak smatramo da nije napravljena celovita analiza da li je do pojedinih ratova uopšte i trebalo doći. I ovde postavljamo pitanje uporedne analize i pozitivnih primera naroda koji su delove svoga naroda zaštitili mimo rata, pa ponekad imaju takvu autonomiju i takva prava na kojima im zavide i sunarodnici u matičnoj državi.

Siže / Summary

In this paper is analyzed attitude of the parent country towards the part of its people who live in other (neighbouring) countries. On the example of Serbian people, through the paralel description of few historical periods of new Serbian history, even through actual political occurence, it is attempted to emphasize negative consequences of bad political decisions of the leaders from the parent country on the part of people who live out of the borders of parent country. In the paper is also initiated the question if the teritory and people could be kept only by war or the angagement in peace, with the aim to preserve national interests, is of the same importance. It is specially analyzed necessity of harmonization of national politics of the parent country with the part of its people who live out of it